

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Однією з провідних тем наукових досліджень сьогодення постають інформаційні технології, а також їхній вплив на людину та на суспільство в цілому. Це спричинено тим, що інформаційні технології стали невід'ємною частиною сучасного світу та життя людини.

Актуальність даної теми полягає в необхідності розкриті філософської сутності впливу інформаційних технологій на формування цінностей молоді.

Значний внесок у дослідження «всесвітнього павутиння» і віртуальної комунікації, вивчення ролі інформаційно-комунікаційних технологій в умовах становлення інформаційного суспільства зробили Н. Бойко, В. Гавловський, О. Гальченко, А. Гальчинський, О. Голобуцький, Р. Калюжний, Г. Рейнгольд, Т. Філіппова, В. Цимпалюк, О. Шевчук та ін. Праці цих дослідників дали можливість сформулювати визначення Інтернету як соціального феномена, здійснити типологію функцій мережі та обґрунтувати її значення в житті студентської молоді.

Важливим для виконання даного дослідження є підхід до аналізу цінностей та ціннісної свідомості, закладений у працях М. Вебера, Е. Дюркгейма, Ф. Знанецького, Т. Парсонса, М. Рокіча, П. Сорокіна, У. Томаса та ін.

Мета дослідження: ідентифікація масштабу впливу інформаційних технологій на формування цінностей молоді в сучасному глобалізованому світі.

Завдання дослідження: проаналізувати основні чинники впливу інформаційних технологій на духовний світ молоді.

Об'єкт дослідження: філософське осмислення ролі інформаційних технологій в сучасному світі.

Предмет дослідження: вплив інформаційних технологій на формування цінностей української молоді.

На сучасному етапі розвитку суспільства проблема цінностей знову займає провідне місце в процесі пізнання соціальної реальності і пов'язано це, в основному, зі змінами в усіх сферах життя людей. Процеси у соціумі, обумовлені переходом від індустріального до інформаційного суспільства, викликають необхідність перегляду трансформацій, які відбуваються у всіх сферах життєдіяльності під впливом інформаційних технологій. Певним результатом даних трансформацій стало утворення інформаційного суспільства – суспільства духовного та інтелектуального розвитку людини. Тому в осмисленні духовної еволюції особливе місце займає дослідження становлення нових ціннісних орієнтацій під впливом новітніх інформаційних технологій [5, с. 3].

Поняття інформаційних технологій з'явилося з появою нового інформаційного суспільства, його основною характерною рисою є зміна традиційних матеріальних ресурсів на інформаційні, тобто провідне місце у ньому посідають знання, інтелектуальні здібності тощо. Інформаційні технології – цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування [3].

Діяльність людей і організацій зараз усе більшою мірою залежить від їхньої інформованості і здатності ефективно використовувати наявну інформацію. Першочерговим у виконанні певних дій постає здійснення обробки інформації, її осмислення й аналізу, пошуку раціональних рішень у будь-якій сфері діяльності, що неможливо без залучення спеціальних технічних засобів. Отже, можна стверджувати, що інформаційні технології зайняли пріоритетне місце у світі і здійснюють чималий вплив у всіх сферах людського життя. Одним з найважливіших питань у сфері психології людини є формування цінностей молоді в умовах стрімкого зростання ролі інформаційних технологій оскільки саме ця вікова група найбільше попадає під вплив зовнішніх факторів.

Під цінностями розуміється будь-яке матеріальне або ідеальне явище, яке має значення для людини чи суспільства, заради якого вона діє та живе, витрачає власні сили та ресурси. Потреба у визначенні особистісних цінностей, пріоритетів та сенсу життя виникає у кожної людини. Це одна з найважливіших потреб особистості. Особливості становлення особистості залежать від економічного та культурного рівня розвитку суспільства, в якому

вона живе, від історичного етапу цього розвитку. Розвиток особистості та формування життєвих цінностей підлітка залежить і від оточення, а саме від сім'ї та суспільства, а також від того, які цінності та ідеали йому демонструють, які вчинки та дії стають пріоритетними в певних ситуаціях тощо.

Також цінності – це результат осмислення ідеалів свідомістю, узагальнені уявлення про блага та способи їх здобуття; вони є ідеальними критеріями оцінки й орієнтаціями особистості та суспільства. Освіта визначає систему цінностей, що обумовлює унікальне положення системи освіти у сучасному соціумі, особливо у соціумі, що трансформується, яким і є сучасне інформаційне суспільство. С. Тасаєв вважає, що цінності – це всі важливі для людини реальні або уявні предмети і явища (у тому числі сама людина як вища цінність), які вона оцінює, обирає і використовує для прогресу суспільства і розвитку людської особистості.

Система цінностей – це своєрідний спосіб об'єднання суспільства з особистістю, який вказує напрямний вектор, орієнтир, визначені суспільством для кожного індивіда, і включає особу в систему суспільних відносин, визначає, з якою метою відбувається будь-яка діяльність.

З поняттям цінність досить тісно пов'язане поняття «ціннісна орієнтація», яке вперше стало вживатися в американській соціології, зокрема, Т. Парсонсом. Ціннісна орієнтація – це індивідуальне та групове ранжування цінностей, в якому одним надається велика значущість, ніж іншим, що впливає на вибір цілей діяльності та засобів їх досягнення. Ціннісні орієнтації є найважливішим елементом свідомості особистості, в них переломлюються моральні, естетичні, правові, політичні, екологічні, економічні, світоглядні знання, уявлення і переконання [1, с. 53].

Існують інші тлумачення і пояснення даного поняття. Ціннісні орієнтації – це система відносно стійких, соціально обумовлених уявлень про переважаючі, визначені особистістю чи якоюсь людською спільнотою в якості важливих, необхідних, корисних для себе матеріальних і духовних благ і ідеалів, і найбільш сприйнятливих, достойних способів їх одержання.

Ціннісні орієнтації – це елементи внутрішньої структури особистості, які формуються і закріплюються життєвим досвідом індивіда у процесах соціальної адаптації та соціалізації. Вони відділяють значуще для окремо взятої особистості від несуттєвого через сприйняття чи не сприйняття певних цінностей. Цінності ж, у свою чергу, усвідомлюються як певна основа для сенсу та мети життя, а також визначають засоби реалізації останніх.

Ціннісні орієнтації визначаються свідомістю або підсвідомістю, формуються в ході набуття особистого досвіду. У сформованому стані вони представляють індивідуальну ієрархічну сукупність цінностей, що визначають спрямованість особистості і вибірковість її поведінки.

Ціннісні орієнтації проявляються і розкриваються через оцінювання себе, інших, життєвих обставин, через уміння структурувати життєві ситуації, приймати рішення в конфліктних ситуаціях та знаходити вихід у проблемних. Вони визначають загальну лінію поведінки в умовах морального вибору через уміння задавати і змінювати домінуючі власної життєдіяльності.

В цілому можна стверджувати, що ціннісні орієнтації є віддзеркаленням внутрішнього світу конкретної людини, як соціального суб'єкта. У них виражається самоствердження особистості, її самореалізація.

Віртуальний світ дав можливість замінити реальне спілкування на інтерактивне, тобто замінити людині звичайну соціалізацію на віртуальну, яка розширює коло можливостей реального спілкування, завдяки принципу необмеженості. Це, в свою чергу, приводить до конверсії соціальних цінностей та базових, виводячи майже усі базові цінності на перше місце. Завдяки конверсії цінностей відбувається зміна світогляду особистості.

Виходячи зі специфіки впливу інформатизації на освітню діяльність, виявляється зниження рівня реального спілкування «людина-людина», тобто вона переходить у фазу інтерактивного спілкування «людина-комп'ютер» або «людина-комп'ютер-людина». Як наслідок цього, відбувається часткове або повне заміщення реального світу комп'ютерним. А це, у свою чергу, впливає на ціннісні орієнтири, світогляд, може сприяти появі визначених відхилень особистості, що веде до зменшення реального рівня соціалізації особистості і збільшенню віртуальної соціалізації. Проте, важко визначити, чи даний феномен має позитивний характер або негативний оскільки це цілком залежить від ставлення певної людини до цього питання [4, с. 8].

Зі зміною віку людей зазнають змін і її ціннісні установи. З появою ж кібернетичних технологій, тобто з появою «кібернетичного світу», змінилася віртуальна реальність людини, а отже, змінилися умови формування, реалізації, поведінки та розвитку особистості, тобто зазнали певних змін і ціннісні установки особистості, що були перенесені нею до простору дійсного буття людини. Під впливом нових інформаційних технологій змінюється структура

та певні окремі аспекти освіти: змінилися методики та зміст викладання, роль педагога в процесі навчання, завдяки кібернетичним технологіям змінився світогляд людини, розуміння вчителем чи викладачем педагогічного процесу, та розуміння виховання майбутньої особистості. Тобто відбулися зміни в ціннісній системі особистості, яка бере участь в освітньому процесі. Наслідком стрімкої інформатизації процесу освіти є зміна його впливу на формування ціннісних пріоритетів особистості.

Серед усіх здобутків сучасних інформаційних технологій варто виокремити Глобальну мережу Інтернет як таку, що стрімко поширює своє значення у житті людини. Дослідження впливу Інтернет-технологій показує постійне збільшення кількості молоді-користувачів Інтернету. У наш час приблизно 69% аудиторії українського Інтернету складають особи власне молодого віку (від 17 до 29 років) [7, с. 3].

Всесвітня мережа займає провідне місце в формуванні інформаційного суспільства. Наслідком цього є поступове зникнення просторових та часових розмежувань, кордонів між державами, також помітним є подолання мовного бар'єру в спілкуванні між людьми. Також активно відбувається проведення інформаційно-психологічних операцій, а саме застосування політичної пропаганди в засобах масової інформації. Використання даних методів призводить до помітного впливу на особистість та її погляди, а в результаті і її життєвих пріоритетів та цінностей [2, с. 323].

Саме за допомогою мережі Інтернет серед молоді пропагуються певні цінності, світоглядні стереотипи та моделі поведінки. Новітні інформаційні технології за допомогою Інтернету впливають на систему цінностей сучасної студентської молоді. Питання формування цінностей постає актуальним у зв'язку із загостренням багатьох молодіжних проблем (насильство, злочинність, домінування культу сили, тощо). Варто зазначити, що перебування підлітка у віртуальному просторі може мати негативні наслідки, які в подальшому знайдуть своє відображення у реальному житті.

За даними дослідження, проведеного науковцем С. П. Тищенко, підліток особливо вразливий щодо негативних явищ в Інтернеті, оскільки його свідомістю маніпулювати найлегше. Відсутність чіткої і виразної культурної політики, перенасичення інформації, розмивання культурних констант і послаблення соціальних табу найбільше відображається на поведінці підлітка, прищеплює йому викривлену та спотворену систему цінностей та уявлень про світ [6, с. 159-160].

Внаслідок надмірного використання мережі Інтернет у повсякденному житті для спілкування, пошуку інформації, організації та проведення дозвілля у молоді відбувається заміна реальних цінностей на віртуальні, що з плином часу веде до значної трансформації реального життя. Дослідники зазначають, що перегляд відео із зображенням насильства та жорстокості може призвести до розвитку агресивних почуттів, реакцій та поведінки підлітків, нечутливості їх до скоєння насильства в реальному житті, посилення страху стати жертвою насильства, що формує недовіру до оточуючих, сприйняття реального світу як середовища, де панує зло та жорстокість. У підлітків, які грають в комп'ютерні ігри, де панує атмосфера жорстокості та насильства, формується думка, що насильство – це ефективний спосіб вирішення конфліктів, самоствердження та самореалізації. Також поруч з домінуючим культом жорстокості в Інтернет-мережі панує культ смерті. На сьогодні великою популярністю користуються сайти, на яких розміщені медіафайли із зображенням масових страт, ДТП, тортур, самогубств, жорстоких вбивств тварин тощо. Перегляд цих файлів не обмежений попередньою реєстрацією користувачів із зазначенням їхнього віку, тому будь-хто може переглядати та поширювати цю інформацію у віртуальному просторі.

Також, окрім відеоігор та вищезазначених сайтів, чималий вплив на формування цінностей підлітка становлять соціальні мережі. Соціальна мережа – це віртуальне об'єднання людей, основною метою якого є обмін інформацією, спілкування та встановлення контактів з іншими людьми. Причини виникнення соцмереж досить очевидні: оскільки люди проводять чимало часу в віртуальному просторі, необхідність спілкування, що є основою соціалізації особистості, трансформується зі звичного для реального життя вигляду і виражається у електронному.

В цілому важко визначити, позитивним чи негативним є вплив соціальних мереж на формування цінностей молоді, проте можна стверджувати, що відбувається заміна пріоритету реального життя на віртуальний простір, що однозначно має негативні наслідки.

Провівши дане дослідження, ми дійшли висновків, що небезпека глобального негативного впливу інформаційних технологій на особистість існує, та може бути нейтралізована шляхом визначення психологічного впливу певних інновацій. Необхідно при

цьому враховувати, що поширення перетворень здійснюється різними шляхами і за допомогою якісно різних психологічних механізмів. Дане дослідження обґрунтовано показує, що завдяки вищеописаним впливам, змінюються ціннісні орієнтації особистості. Недостатньо устояна і погано структурована система особистісних цінностей, інформаційного етапу розвитку суспільства, розвинута рефлексія не дозволяють людині адекватно визначити реальну роль і значимість тих чи інших цінностей у її житті. Значимість тих чи інших цінностей може суб'єктивно перебільшуватися чи применшуватися під дією механізмів стабілізації самооцінки і психологічного захисту. Причиною неузгодженостей людей може виступати наявність у свідомості будь-якої людини самого різного роду ціннісних уявлень.

Література

1. Бубнова С. С. Ціннісні орієнтації особистості як багатовимірна нелінійна система // *Психологічний журнал*, 1999. – т. 20. – № 5. – 3. 38-44.
2. Гнасевич Н. В., Рудакевич О. М. Вплив політичної пропаганди в інформаційно-психологічних операціях: принципи, форми та засоби впливу / Н. В. Гнасевич; О. М. Рудакевич // *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародни досвід: [Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м.Тернопіль, Тернопільський національний економічний університет, 21-22 квітня 2017р.]*. – Тернопіль: Економічна думка, 2017 – 379 с.
3. Закон України «Про національну програму інформатизації» від 04.02.1998р. №74/98-ВР.
4. Комар М. М. Особистість в умовах інформатизації освіти (соціально-філософський аспект): Автореф. дис. .. канд. філософ. наук: 09.00.03 / М. М. Комар ; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського. – О., 2007. – 19 с. – укр.
5. Пиголенко І. В. Інтернет-технології як засіб формування ціннісних орієнтацій студентства на шляху до інформаційного суспільства (на прикладі НГУУ «КПІ»): Автореф. дис. .. канд. філософ. наук: 09.00.10 / І. В. Пиголенко ; Нац. пед. ун-т ім. М. П.Драгоманова. – К., 2007. – 20 с. – укр.
6. Снітко М. А. Вплив Інтернет-мережі на формування цінностей підлітків / М. А. Снітко // *Людські цінності і толерантність у сучасному світі: міжконтинентальний діалог інтелектуалів*. / М. А. Снітко., 2011. – С. с. 159–160.
7. Фатурова В. М. Інтернет-середовище як фактор психологічного розвитку комунікативного потенціалу особистості: Автореф. дис. .. канд. психол. наук: 19.00.07 / В. М. Фатурова ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2004. – 21 с. : рис. , табл. – укр.
8. *Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: монографія* / Гончарук Т. В., Гнасевич Н. В., Гурик М. І., Рудакевич О. М., Томахів В. Я., Чигур Р. Ю., Шумка М. Л.; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – 255 с.